

1985

P.V.D.A
ledenkrant

AKTRICE ELISABETH ANDERSEN:

„KUNST IS EEN LEVENSBEOEFTE“

—Elisabeth Andersen: Ik ben opgevoed met verhalen over arbeiders in Drenthe - foto: Jan Kijser—

Het kunstidee van de overheid is volgens Elisabeth Andersen ronduit beschamend. "In de jaren dat het goed ging in Nederland kreeg de kunst 0,2 procent van de totale begroting. Voor alle kunsten 0,2 procent! Eén fooi! En wat gebeurde er toen het slechter ging? De subsidiekranen werden dichtgedraaid. Bibliotheken waren niet langer gratis. Het vormingstoneel viel ten offer aan de bezuinigingen." Juist in een tijd van crisis en werkloosheid worden mensen teruggeworpen op zichzelf. Overgeleverd aan berusting en apathie, verstoken van het bredere uitzicht, de geestelijke verrijking die de kunst hen kan bieden. "Een schande", vindt Elisabeth Andersen. "Want juist als het de mensen wat minder voor de wind gaat, zouden ze zoveel aan kunst kunnen hebben. Dat een overheid dat niet kan inzien, begrijp ik niet. Kunst is de sluitpost van de begroting. En dat terwijl kunst een levensbehoefte kan zijn."

"Ik heb altijd gemerkt dat mensen die een moeilijk leven hebben het reddend omdat hun belangstelling verder gaat dan het materiële. Maar je moet het de mensen wel aanreiken. En ik vind dat ook een partij als de PvdA op dat gebied een behoorlijke steek heeft laten vallen. Ja, Proloog; daar hebben ze een beetje lawaai over gemaakt. Maar eens echt op de bres springen voor het edukatieve toneel... Het is altijd aan het staartje, het komt altijd aan het eind. Dat is de armoede van de politiek, de politici."

De desinteresse voor kunst en kunstzinnige vorming baart Elisabeth Andersen grote zorgen. Wat ze de socialisten verwijt is, dat ze zich in de jaren dat de welvaart kwam enorm sterk hebben gemaakt voor het materiële welzijn van de mensen, maar totaal hebben verzuimd dat welzijn ook een immateriële inhoud te geven. "Als het een mens beter gaat en hij financieel meer armslag krijgt, mag het materiële niet de hoofdgedachte worden van het bestaan. Dat is het natuurlijk wel als hij het heel slecht heeft. Ik ben opgevoed met de verhalen over de arbeiders in Drente. Over kinderen die mee de fabriek in moesten. En die 's ochtends op een natte steen werden gezet op wakker te worden; en veelal aan de tbc stierven. Er was toen vanzelfsprekend een enorm gevecht voor betere arbeidsomstandigheden. En natuurlijk was dat het politieke doel van de socialisten. Maar wat zien we zoveel later, nu we ruim een halve eeuw verder zijn! Dat er voor het immateriële welzijn helemaal geen belangstelling meer is. Het politiek-ekonomische is door de PvdA voor een groot deel wel ingevuld. Maar waar ze de mensen in de steek heeft gelaten, is op het vlak waar mensen misschien zouden kunnen ontdekken dat het leven nog een andere inhoud heeft.

Juist in slechtere tijden moet je erop bedacht zijn dat de mens verder tracht te reiken dan naar wat voor het oprapen ligt. Maar de mens moet wel de kans worden geboden te ontdekken dat hij het geluk eventueel ook kan vinden in de kunst. Een heleboel mensen hebben dat niet van huis uit meegekregen. Als je het van huis uit meekrijgt heb je makkelijk praten. De betere standen hebben dat jarenlang van huis uit meegekregen. Die hebben mooie huizen met mooie schilderijen. Want daar zijn ze sinds eeuwen in opgevoed. Maar de arbeider heeft dat niet van huis uit meegekregen. Wat zo ontzettend belangrijk is, is de vicieuze cirkel doorbreken van het niet kennis hebben genomen van de mogelijkheden tot een iets verfijndere vorm van kunst en het daardoor terugval-

len op het meest platvloerse vermaak. De PvdA zou daarin moeten opvoeden. Dat is een taak die ze nooit mag verwaarlozen."

SCHANDES VAN DEZE TIJD

Alles begint volgens Andersen met de opvoeding. De kriminaliteit onder jongeren wordt volgens haar voor een groot deel veroorzaakt omdat de jeugd niets anders heeft meegekregen dan geld. Om naar de disko te gaan, of naar de trekkasten. En zodra ze dat geld niet meer hebben, of geen uitzicht op werk, weten jongeren hun leven geen invulling meer te geven. "Daar was de AJC vroeger toch een enorme opvang voor. Je was toch twee avonden in de week bezig. Je had je hordeavond midden in de week en je troepavond zaterdagavond. Dan kon je mekaar altijd zien en spreken. Daar werden gedichten voorgelezen en muziek gemaakt. Daar werd over kunst gesproken. We

zongen, we dansten er rond de mei-boom op de eerste mei. We waren in mijn herinnering volop bezig met cultuur. Goed, het accent lag op de socialistische kunst. Natuurlijk hing in de huizen van veel socialisten "De mijnwerker" van Toorop, en prenten van Käthe Kollwitz. Maar dat waren toch twee grote kunstenaars. En bovendien, als je belangstelling voor kunst wordt gewekt, grijp je vanzelf wel naar andere dingen. Er werd in die tijd ook goed gelezen volgens mij. Ik vind het dan ook een van de schandes van deze tijd dat de bibliotheken niet meer gratis zijn. Het allereerste wat een mens nodig heeft om zich in zijn vrije tijd te kunnen bezig houden en niet ongelukkig te worden, zijn boeken. Dat zijn volksconcerten, maar van een niveau. Vroeger ging je naar een volksconcert voor een kwartje. Heb je daar ooit nog van gehoord? Mijn moeder was in die tijd heel arm maar ze ging met ons naar "Boefje" of naar "Op hoop van zegen". Dat waren meer sociaal-getinte voorstellingen, maar dat is toch mijn eerste kennismaking met het toneel geweest. Een kwartje, waar je wou zitten. Dat kon een mens zich vrijwel altijd permitteren. Daar werd over gesproken, en daar werd ook altijd over geschreven." "Kunst was in die jaren," zo herinnert Elisabeth Andersen zich, "een wezenlijk onderdeel van de socialistische beweging. En wat ik zo vreselijk jammer vind, is dat dat heden ten dage zo verwaarloosd wordt. Er is natuurlijk ook nauwelijks nog een socialistische (jeugd) beweging. Ik lees daar net in het krantje (Voorwaarts nummer 10) dat de rooivlaggencultuur nog bestaat. En dan

zetten ze om dat te bewijzen daar een foto bij van een optocht met rooie vlaggen uit 1956. Nou, dat is inmiddels ook alweer bijna dertig jaar geleden. En dan denk je, hoe droevig het is dat je op 1 mei nauwelijks nog een rooie vlag ziet. Terwijl ik als kind, wandelend door Amsterdam, ze werkelijk liep te tellen en dacht: nou hier hangen ze dus vrijwel huis aan huis. In die kristijd was ik een jong meisje. Maar ik liep al te kollekeren met "De Wiekslag" en met blaadjes over de Spaanse burgeroorlog. Je was dus al bezig met iets. Terwijl ik verder geen sou had. Mijn moeder had geen geld voor een verjaardagspartijtje, voor niks. Maar ik ontleende mijn waardigheid aan dat andere. Het droevige is, dat de mensen het tegenwoordig niet meer opzoeken. Ze maken het zich zo gemakkelijk. Het feit dat een boekhandel als Van Gennep moet sluiten is een teken aan de wand. Het is zo droevig, dat na de linkse golf -zo'n twintig jaar geleden- die belangstelling helemaal is weggeëbd. Dat is diep treurig. Maar goed, nou schenk ik even thee in."

FEBRUARISTAKING

Als ze, voorafgegaan door de kat, terugkomt met de thee, pakt Elisabeth Andersen de draad van het gesprek meteen weer op. Nog zo'n voorbeeld dat symptomatisch is voor de geringe belangstelling voor kunst in linkse kringen: "Daar is een film, gemaakt door Hin, een uitermate geëngageerde man, over de Februaristaking. Daar wordt dus praktisch geen aandacht aan besteed in de linkse pers. Goed, een heel klein beetje, terwijl het een film bij uitstek is voor linkse mensen. Hoewel het geen gemakkelijke film is, dat komt er nog eens bij. Hin doet een beroep op de intelligentie van mensen. Ik werd van-

ochtend opgebeld door een vrouw -iets ouder dan ik nog- die een uitgesproken socialistische jeugd heeft gehad. Die thuis nooit iets van kunst had meegemaakt, maar in de de socialistische beweging daarvoor is wakker gemaakt en die dus nu -met dat verleden achter zich- toch wel naar zo'n film gaat. Maar de jongeren niet meer. Nogmaals, het is geen gemakkelijke film. Je kunt natuurlijk een film maken, die recht op en neer, regelrecht voor z'n mallemoers kont vertelt over de Februaristaking, de Februaristaking en nog eens de Februaristaking. Maar Hin haalt er een aantal dingen bij, legt verbanden."

De kritiek van Wielek-Berg in Trouw van 21 februari, als zou de film afbreuk doen aan de herinnering aan de Februaristaking, wijst Andersen resoluut van de hand. "Een andere criticus wist niet eens dat het Victor Jara was, die erin voor kwam. Dan denk ik, verdomme jullie zijn daar niet eens van op de hoogte. In een gedeelte van de film komt Chili voor. In een ander gedeelte worden verbanden gelegd met Che Guevara. Dan kun je misschien zeggen, dat gaat te ver. Je kan bezwaren hebben wat de vorm van de film betreft. Maar de film heeft het bijvoorbeeld over het trauma van een vrouw, wier man door het verzet is omgekomen. Ze houdt een prachtig verhaal over hoe de staking tot stand is gekomen. En er wordt een man opgevoerd -en daar kun je het weer niet mee eens zijn- die de mentaliteit van iemand die vrij wil denken tracht te breken. Om te buigen naar een soort pragmatisch denken waardoor je in deze wereld makkelijk stand kunt houden. Waardoor je je dus korrumpert. Nou, die verbanden legt Hin allemaal uit. En ik vind het dan ook een uitermate interessante, ontroerende en bovendien volmaakt integere film."

GEKNOEI IN DE POLITIEK

Teruggekeerd naar het uitgangspunt en gevraagd naar de taak die de politiek zou kunnen hebben in het bewust maken van schoonheid, merkt Elisabeth Andersen op: "Ik heb mijn hele leven socialistisch gedacht en gestemd, maar ik ben geen partijmens. Mijn individualisme maakt me natuurlijk ook achterdochtig wat dat betreft. Je ziet zoveel geknoei in de politiek. Ik heb altijd wel over politiek nagedacht. Maar ik heb gekozen voor de kunst. En in mijn vak weer gekozen voor de vernieuwing daarvan. Mensen moeten zich -vind ik- als ze naar kunst kijken met iets meer bezig houden dan met vermaak. Er zijn natuurlijk stukken die uitsluitend l'art pour l'art zijn. En ik vind dat dat ook mag. Maar ik was altijd gelukkig als ik iets mocht doen waarvan ik dacht dat het een steentje bijdroeg aan een beter begrip tot leven. Niet direkt tot politiek, want dat wordt op allerlei fronten, in de media, de journalistiek, godzijdank fantastisch gedaan. Maar dat was nou niet direkt mijn taak. Ik vond het wel altijd fijn als ik op eigen wijze daaraan ook iets kon bijdragen. Bewustmaken van mensen hoeft niet alleen op politiek gebied. Je kan mensen ook op andere manieren bewust maken. Bewustmaken van schoonheid, bewustmaken van goed en kwaad, van hun innerlijke roerselen. In het brede zie ik dat als voornaamste functie van de kunst. De kunst in staat stellen die functie te vervullen, dat is een voornaam taak voor de politieke partijen. En die taak wordt in ons toch al niet zo kunstgevoelige land zo ontzettend verwaarloosd."

WILLEM VAN ROOIJ